

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću | Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek |
Građanski odbor za ljudska prava

Praćenje suđenja za ratne zločine - Jamstvo procesa suočavanja s prošlošću i održivosti pravosudnih reformi u Hrvatskoj

Projekt je financiran u sklopu EIDHR programa Europske unije za Republiku Hrvatsku

Predstavljen godišnji izvještaj o suđenjima za ratne zločine 2013. na tiskovnoj konferenciji

Zagreb, 9. travnja 2014.

Na današnjoj tiskovnoj konferenciji održanoj u Kući ljudskih prava godišnji izvještaj o praćenju suđenja za ratne zločine u 2013. godini predstavili su Vesna Teršelič, *Documenta*, Mladen Stojanović, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek i Marko Sjekavica, Građanski odbor za ljudska prava.

Vesna Teršelič je uvodno upozorila da i nadalje zabrinjava veliki broj neprocesuiranih zločina, tim više što se protekom vremena sve teže prikupljaju podaci o počinjenim zločinima i počiniteljima. Slabo su istraženi zločini u Vukovarsko-srijemskoj, Slavonsko-baranjskoj i Sisačko-moslavačkoj županiji. Spomenula je neistraženi zločin nad pretežno hrvatskim civilima i braniteljima u Bogdanovcima i zločine nad srpskim civilima u Vukovaru za koje je istraga u tijeku ali nije podignuta optužnica. Podsjetila je i da za ratne zločine počinjene tijekom i nakon “Oluje” još uvijek nitko nije pravomoćno osuđen. Mada je neophodno intenziviranje istraga u *Strategiji razvoja pravosuđa* tek se sporadično tematiziraju postupci za ratne zločine.

Iako se u 2013. godini, u usporedbi s prethodnim godinama, bilježi povećanje broja osoba protiv kojih je pokrenuta istraga, tijekom 2013. godine nije pokrenuta niti jedna istraga niti je podignuta ijedna optužnica protiv pripadnika Hrvatske vojske (HV) ili Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) RH.

Pojedini problemi prenose se iz ranijeg razdoblja, kao što su brojni slučajevi neprocesuiranih zločina počinjenih miniranjem kuća građana srpske nacionalnosti, njihove sustavne deložacije, slabo (tek iznimno) procesuiranje pripadnika hrvatskih postrojbi za zločine koji nisu rezultirali smrtnim posljedicama, kao i neprijavlivanje pa posljedično i neprocesuiranje zločina počinjenih silovanjem

I dalje većina vodećih političara ne ulaže dovoljno napora kako bi se stvorili pravni okviri i društveno ozračje za proces suočavanja s prošlošću utemeljen na dosljednoj osudi svih ratnih zločina, njihovih počinitelja te politike koja je devedesetih godina dopuštala počinjenja i zataškavala zločine. Još nisu stvoreni dostatni društveni uvjeti u kojima bi svjedoci bili voljni svjedočiti protiv počinitelja zločina sa “vlastite strane“, čime bi se pridonijelo efikasnijem procesuiranju počinitelja i postizanju pravde za žrtve.

Prethodnih godina obrana optuženih hrvatskih generala pred MKSJ očito je bila dio državne politike RH, što je vidljivo i iz iznimno visokog iznosa novca isplaćenog za njihove obrane. Pored toga, iz državnog

proračuna plaćani su i visoki troškovi obrana pojedinih pripadnika MUP-a RH okrivljenih pred domaćim sudovima. Ovakvo podmirivanje troškova obrana, osim što je okrivljenike, u zavisnosti od strane kojoj su pripadali u sukobu, dovodilo u neravnopravan položaj, u degradirajući i stigmatizirajući položaj stavljalo je i žrtve, od kojih se neke još uvijek suočavaju s problemom naplate parničnih troškova, koji još uvijek nije riješen na zadovoljavajući način. Brojnim članovima obitelji usmrćenih, većinom srpske nacionalnosti, koji su izgubili parnice u kojima su od RH tražili naknadu nematerijalne štete zbog usmrćenja svojih bližnjih, neće biti otpisana obveza plaćanja parničnog troška, jer neće ispunjavati stroge imovinske kriterije propisane za otpis duga. Osim toga, i dalje zabrinjava nepostojanje političke volje za sustavnim rješavanjem pitanja naknade štete svim civilnim žrtvama rata.

Mladen Stojanović je ukratko iznio glavna zapažanja godišnjeg izvještaja povezana sa društvenim i političkim zbivanjima koja su se odvijala tijekom 2013. godine. Tijekom 2013. godine svi predmeti ratnih zločina delegirani su u rad četirima županijskim sudovima i državnim odvjetništvima, nakon izmjene *Zakona o primjeni Statuta* isključivo nadležnima za postupanje u predmetima ratnih zločina. Napokon su okončani neki postupci koji su trajali desetak i više godina ili su višekratno ponavljani. Donijeto je nekoliko osuđujućih presuda protiv pripadnika hrvatskih postrojbi pa je ukupan broj osuđenih pripadnika hrvatskih postrojbi tijekom 2013. godine značajno porastao. No, iako rezultati analize pravomoćnih osuđujućih presuda pokazuju da su posljednjih godina ujednačeni kriteriji u odmjeravanju kazni pripadnicima srpskih i hrvatskih postrojbi, u nekoliko slučajeva u 2013. godini prvostupanjski su sudovi odmjerili znatno više kazne pripadnicima srpskih nego pripadnicima hrvatskih postrojbi za zločine koji su usporedivi po načinu izvršenja i nastalim posljedicama, pa Vrhovnom sudu RH i nadalje predstoji usklađivati sudsku praksu. Kao i ranijih godina, obustavljeno je nekoliko postupaka protiv pripadnika srpskih postrojbi koji su ranije bili procesuirani u odsutnosti. To ukazuje da brojna ranija neosnovana optuženja/osude pripadnika srpskih postrojbi nisu otklonjena, ali i da je hrvatsko pravosuđe kadro postupke provesti profesionalnije i nepristranije nego u nedavnoj prošlosti. Gotovo svi pripadnici srpskih postrojbi protiv kojih su tijekom 2013. godine pokrenute istrage ili su podignute optužnice nedostupni su hrvatskom pravosuđu, kao i većina pripadnika srpskih postrojbi optuženih ili osuđenih ranijih godina. Njihov učinkovit progon ovisi o intenziviranju suradnje između pravosudnih tijela država u regiji. U tom smjeru su u prvoj polovini 2013. godine tužiteljstva Hrvatske i Srbije potpisala protokole o suradnji u procesuiranju ratnih zločina s Tužiteljstvom Bosne i Hercegovine (BiH). Nakon što su iz BiH u Hrvatsku dostavljeni prvi predmeti, pokrenute su prve istrage protiv hrvatskih državljana osumnjičenih da su kao pripadnici HVO-a počinili zločine na području BiH. Iako se broj razmijenjenih predmeta između tužiteljstava Hrvatske i Srbije nije osjetno povećao, znatno je povećana razmjena informacija i dokaza u ranije transferiranim predmetima. Prethodnih godina obrana optuženih hrvatskih generala pred MKSJ očito je bila dio državne politike RH, što je vidljivo i iz iznimno visokog iznosa isplaćenog za njihove obrane, kao što su iz državnog proračuna plaćani i visoki troškovi obrana pojedinih pripadnika MUP-a RH okrivljenih pred domaćim sudovima. Prema informacijama glasnogovornika MUPRH tijekom 2013. nisu financirane obrane okrivljenih za ratne zločine. Ovakvo podmirivanje troškova obrana, osim što je okrivljenike, u zavisnosti od strane kojoj su pripadali u sukobu, dovodilo u neravnopravan položaj, u degradirajući i stigmatizirajući položaj stavljalo je i žrtve, od kojih se neke još uvijek suočavaju s problemom naplate parničnih troškova, koji još uvijek nije riješen na zadovoljavajući način.

Marko Sjekavica je iznio glavne zaključke analize zakonske i sudske politike kažnjavanja počinitelja kaznenih djela ratnih zločina. Analizi smo pristupili sa polazne premise našeg istraživanja da sudovi u Republici Hrvatskoj, prilikom izricanja kaznenih sankcija počiniteljima ratnih zločina, nisu etnički indiferentni, već da u visini izrečenih zatvorskih kazni postoji razlika povezana s etničkom pripadnošću počinitelja kaznenog djela i oštećenika, do koje su nas doveli pojedini primjeri velikih razlika izrečenih kazni u sličnim i usporedivim slučajevima. Analizirali smo pravomoćno okončane predmete ratnih zločina procesuirane pred svim stvarno nadležnim sudovima u Hrvatskoj u razdoblju od 2000. godine do danas. Iz razmatranja smo isključili presude donesene *in absentia*, u odsutnosti okrivljenika, budući da u tim predmetima sudovi nisu raspolagali svim informacijama relevantnim za odmjeravanje kazne. Stoga smo svoje zaključke izvodili isključivo iz detaljnog uvida u spise 74 kaznena predmeta (rezultiranih osuđujućim presudama u odnosu na 109 osoba), koji bi trebali predstavljati sve pravomoćno presuđene predmete ratnih

zločina, suđene pred sudovima u RH, u razdoblju od 1. siječnja 2000. do 1. siječnja 2014. godine. Iskorištenost kaznenog okvira za kaznena djela ratnog zločina na promatranom uzorku od 109 pravomoćno osuđenih osoba (39 osuđenika ili 35,78% su sa hrvatske strane, 68 ili 62,39% sa srpske te 2 osuđenika s bošnjačke strane), obuhvaćenih ovom analizom, pokazala je da su zatvorske kazne počiniteljima odmjerene u rasponu od 1 do 15 i u trajanju od 20 godina i to: na 5 – 15 godina osuđeno je 77 osoba ili 70,64% (44 pripadnika srpskih, 2 bošnjačkih i 31 pripadnik hrvatskih postrojbi); na maksimalnu kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 20 godina osuđena su 2 pripadnika srpskih postrojbi, što čini 1,83% ukupnog broja počinitelja; na kaznu ispod zakonskog minimuma od 5 godina osuđeno je 30 osoba ili 27,53% (od čega 22 pripadnika srpskih i 8 pripadnika hrvatskih postrojbi). Vodeći se zakonitostima teorije vjerojatnosti i načelima statističke obrade podataka, neovisno o različitom apsolutnom broju hrvatskih i srpskih počinitelja u ovoj kategoriji, imajući u vidu da je ispitan uzorak dovoljno velik da s jedne i druge strane bude, uvjetno rečeno, i lakših i težih zločina, došli smo do podatka da je prosječna kazna izrečena srpskim počiniteljima bila 9,88 godina, a hrvatskim počiniteljima 7,95 godina. Dakle, nije bilo bitnih odstupanja. Prosječna kazna izrečena počiniteljima ratnog zločina sa smrtnom posljedicom bila je 8,82 godine zatvora. Iz ovoga podatka izvodimo zaključak da je (u promatranom razdoblju i u odnosu na pravomoćne presude) u potpunosti izostalo procesuiranje ili pak sankcioniranje hrvatskih počinitelja ratnih zločina koji za svoju posljedicu nisu imali smrt jedne ili više osoba. Uvidom u predmetne spise došli smo do zaključka da sudovi u predmetima ratnih zločina općenito izriču manje kazne nego u slučaju kaznenih djela općeg kriminaliteta, gdje je također sudska politika kažnjavanja vrlo blaga, a izrečene kazne kreću se u donjoj trećini zakonskog okvira. U brojnim slučajevima sudovi su propustili adekvatno obrazložiti osobito olakotne okolnosti zbog kojih su izrekli kazne ispod zakonskog minimuma. VSRH bi više pažnje trebao posvetiti svojoj ulozi garanta jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni te osigurati jedinstveno i harmonizirano kažnjavanje.

U Izvještaju za 2013. ponavljamo preporuke iz naših ranijih izvještaja koje nisu primijenjene:

- Zbog povećanog opsega posla, Županijskom sudu u Zagrebu nužno je osigurati veći broj adekvatnih sudnica, koje mogu primiti svu zainteresiranu javnost;
- Vlada Republike Hrvatske treba što prije donijeti *Nacionalnu strategiju za razvoj sustava podrške žrtvama i svjedocima*, kako bi se postojeći sustav podrške proširio, a obujam podrške povećao;
- Vlada Republike Hrvatske treba donijeti Odluku kojom bi se na nedvojben način otpisali troškovi izgubljenih parnica svim tužiteljima/oštećenicima koji nisu uspjeli ostvariti naknadu nematerijalne štete zbog smrti bliske osobe te omogućio povrat sredstava onima koji su već platili parnične troškove ili čija je imovina zaplijenjena;
- Potrebno je donijeti Nacionalni program i Zakon o osnivanju fonda za obeštećenje svih žrtava rata kojim bi se naknada štete uredila u skladu s *Temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnih ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava UN-a*;
- Potrebno je staviti izvan snage Zakon o ništetnosti određenih pravnih akata pravosudnih tijela bivše JNA, bivše SFRJ i Republike Srbije, štetan akt koji narušava odnose između Hrvatske i Srbije;
- Među državama u regiji nužno je potpisati ugovore s ciljem efikasnijih procesuiranja počinitelja zločina i izbjegavati politizaciju suđenja za ratne zločine;
- Kako bi osobe koje su preživjele silovanja, kao i sve druge civilne žrtve rata, mogle ostvariti svoja prava, potrebno je donijeti novi ili izmijeniti postojeći Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata te donijeti najavljeni zakon o pravima žrtava seksualno zlostavljenih u Domovinskom ratu;
- Kako bi se poboljšala podrška žrtvama ratnih zločina počinjenih seksualnim nasiljem, nužno je što prije ustrojiti timove te educirati osobe u svim državnim tijelima koje se bave žrtvama zločina seksualnog nasilja.

Navodimo i nove preporuke:

- Nužno je unaprijediti regionalnu suradnju formiranjem zajedničkih istražnih timova u predmetima koji zahtijevaju koordinirani rad i/ili istraživanje u više država;
- Potrebno je izmijeniti čl. 91. novoga Kaznenog zakona te silovanje i druge oblike seksualnog zlostavljanja visinom propisane kazne izjednačiti s ratnim zločinom počinjenim mučenjem i nečovječnim postupanjem, čime bi se slijedila praksa i postignuća MKSJ;
- Zbog povezanosti brojnih ratnih zločina s prisvajanjem imovine žrtava, nužno je istražiti porijeklo imovine svih osuđenih za ratne zločine;

- Nužno je lišiti pravosudne djelatnike bilo kakvog političkog utjecaja i omogućiti ujednačavanje standarda u postupanju između pravosudnih tijela država u regiji, kako bi se što veći broj počinitelja i zapovjedno odgovornih osoba privedo pravdi, ali i okončali progoni osoba za koje ne postoje dokazi da su počinitelji ili ukinule presude protiv neopravdano osuđenih;
- Potrebno je prekinuti s anonimizacijom osobnih podataka (imena) okrivljenih za ratne zločine – zbog značaja procesuiranja ratnih zločina za društva u Hrvatskoj i u ostalim post-jugoslavenskih državama, prioritet se mora dati pravu javnosti da bude informirana o tijeku postupaka i identitetu okrivljenih za ratne zločine.